

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1120

מסכת עירובין צ"א - צ"ז ♦ שביעית ז', ד' - ח', א'

בס"ד, כ"א חשוון תשפ"א

השבוע בגליון

- ♦ שיתוף מכוונות ועירוב תחומין יחד
- ♦ הנחת עירוב חצרות בבית הכנסת דווקא
- ♦ מצוות צריכות כוונה
- ♦ שני סוגי תקנות חכמים

♦ רחוב שאי אפשר להתקין בו צורת הפתח

- ♦ בין מחיצה למחיצה
- ♦ מחיצות הסוכה - להקיף את הנמצא בתוכן
- ♦ גשר הרכבת במנהטן
- ♦ "פי תקרה יורד וסותם"

בשורה לקוראי הגליון!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

תורה מחזרת על אכסניה שלה

המכתב הבא נושא בחובו סיפור אישי מרגש, על הדף היומי, כמובן.

בס"ד

לכב' מאורות הדף היומי

אפתח בשיר ושבח על שלל הפעולות המבורכות של האור הברוך המופץ על ידיכם לתורה ולומדיה, ובפרט ללומדי הדף היומי.

קקורא קבוע של העלון החשוב, הנני לשגר אליכם סיפור מופלא שקרה בביתנו עם תחילת לימוד מסכת שבת, ואשר האיר את עיני כי אכן, סייעתא דשמיא מיוחדת מלווה את המחזיקים בבריתו של הקב"ה - הלומדים תורתו.

אבי, שהצטרף למחזור הדף היומי, נוהג לקחת לשיעור הגמרא מהש"ס הגדול העומד במדף המרכזי בביתנו. עם התקרב סיומה של מסכת ברכות, הצרנו כולנו על מה שמעיק עלינו כבר

◀

דף צג/ב גידוד חמשה ומחיצה חמשה.

בין מחיצה למחיצה

"גידוד חמשה ומחיצה חמשה".

בשני מקומות בתלמוד הבבלי נידונה סוגיית "גידוד", בסוגייתנו ובמסכת גיטין (טו/א-ב). כידוע, מחיצה אינה קיר או כותל, בגובה עשרה טפחים, דווקא, אלא גם עמוד, בגובה עשרה טפחים ברוחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים לפחות, המוצב ברשות הרבים, דינו רשות היחיד. כמו כן, חריץ עמוק או בור, בעומק עשרה ורוחב ארבעה על ארבעה, הרי הם רשות היחיד.

לדעת רש"י, נידון "גידוד חמשה ומחיצה חמשה" עוסק בקיר הבנוי על שפת הבור; עומק הבור חמשה טפחים וגובה הקיר חמשה טפחים, וביחד עשרה - השיעור הנדרש למחיצה - האם שניהם מהווים מחיצה ראויה אם לאו. שורש הנידון נעוץ בכך, שכלפי פנים הבור יש מחיצה של עשרה טפחים, אך מחוץ לבור, אין ניכר אלא הקיר, בגובה חמשה טפחים בלבד. בנידון זה נחלקו אמוראים בסוגייתנו ורב חסדא פסק, כי "גידוד" שכזה אינו מהווה מחיצה.

לגבי הגדרת פסקו של רב חסדא, נחלקו הראשונים.

רש"י במסכת גיטין (ד"ה "אין מצטרפין") סובר, כי גם כלפי הצד בו נראים עשרת טפחי המחיצה, אין היא נחשבת מחיצה, שכל עוד אין רואים עשרה טפחים משני צדדיה, אינה נחשבת מחיצה כלל, ולפיכך, הזורק חפץ מרשות הרבים לשטח המוקף במחיצה, אינו עובר על איסור תורה. הסוגיה במסכת גיטין עוסקת במחיצה שהוצבה כדי להבדיל שטח מרשות הרבים ולהפכו לרשות היחיד, ורש"י אומר, כי השטח הפנימי, ממנו רואים עשרה טפחים של מחיצה, אינו נחשב רשות היחיד, מפני שצדה השני של המחיצה אינו אלא חמשה טפחים [בעלי התוספות חולקים וסוברים להיפך, כי כל נידונו של רב חסדא לא היה אלא במקרה שמן הצד בו מבקשים להשתמש במחיצה, אין רואים עשרה טפחים, כגון, עמוד חמשה טפחים ועליו מחיצה של חמשה טפחים].

ברם, הלומד את סוגייתנו מוצא בה ראייה, לכאורה, שלא כשיטת רש"י. בגמרתנו מפורש, כי רב חסדא מודה, שכאשר מחיצה מסוג זה מבדילה בין שני חצרות, הרי החצר שממנה רואים

צעילוי נשמת

הר"ר **אריה דוד** ז"ל
ב"ר משה מאיר הכהן פינק ז"ל
נלב"ע כ"ב בחשוון תשס"ה

תנצב"ה

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **דבורה בוטנויזר** ע"ה
ב"ר יששכר אליהו ז"ל נלב"ע כ"ט בחשוון תש"ן
ומרת **עליזה פלס** ע"ה
ב"ר שמחה (סאלי) ז"ל נלב"ע כ"ו בחשוון תשל"ג

תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידינו עו"ד
הר"ר **ערן פלס** ומשפ' שיחיו - בני ברק

צעילוי נשמת

הר"ר **יוסף דוד לנדאו** ז"ל
ב"ר יעקב שמעון ז"ל
נלב"ע כ"ב בחשוון תשל"ה

תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידינו הר"ר **אפרים ברנד**
וזוג' מרת **חווה** שיחיו - גבעתיים

לעילוי נשמת

מרת **טובה בורנשטיין** ע"ה ב"ר משה אליעזר ז"ל

נלב"ע כ' בחשוון תשנ"ב **תנצב"ה**

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

את עשרת טפחי המחיצה, נחשבת חצר לעצמה ואינה זקוקה לעירוב חצרות עם החצר הסמוכה לה. מוכח, איפוא, כי לא פסק רב חסדא שהמחיצה אינה נחשבת, אלא כלפי הצד בו המחיצה היא חמשה טפחים בלבד? בשאלה זו מתקשים בעלי התוספות (ד"ה "גידוד").

גם במסכת סוכה (ב/ד) נאמר, כי סוכה מסוג זה כשרה, ואף שם כותבים בעלי התוספות (ד"ה "פחות משלשה טפחים כשרה"): "מכאן קשיא לפי מה שפירש בקונטרס", שכן, מוכח, כי בצדה הגבוה, לא בטל שמה של המחיצה.

את פירושו של רש"י מתרץ הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל (שיעורי רבי דוד פוברסקי, גיטין עמ' ר"א-ב) בחילוק הבא, המגדיר את מהותן של המחיצות.

מחיצות הסוכה - להקיף את הנמצא בתוכן: נתחיל מסוכה. מחיצת הסוכה דרושה כדי להקיף בעשרה טפחים את שטח הסוכה. הנמצא בתוכה מוקף בעשרה טפחים, מה יהלך ממנו, אם העומד בחוץ אינו רואה אלא חמשה טפחים?! לעומת זאת, במסכת גיטין, בה אמר רש"י את שיטתו, מדובר על מחיצה שנועדה להפריד בין רשות הרבים לרשות היחיד; ברי, כי מחיצה הניכרת מצד אחד בלבד, אינה יכולה למלא את ייעודה. מעתה, דווקא לגבי מחיצה שנועדה ליצור שטח בעל מעמד חדש, רשות היחיד, קבע רש"י, כי לדעת רב חסדא המחיצה אינה מחיצה משני צדדיה, אך לגבי סוכה, גם רש"י סובר, כי כלפי הנמצא בתוך הסוכה המחיצה כשרה וטובה.

כעת יכולים אנו להבין גם את ההבדל בין מחיצה המבדלת בין שתי חצרות למחיצה המפרידה שטח כדי להפכו לרשות הרבים. שתי החצרות בהן מדובר, רשות היחיד הנה, אלא שבבואנו לערוך עירוב חצרות, עלינו לקבוע אם הן נחשבות חצר אחת או שתי חצרות. כדי לקבוע שאינן נחשבות חצר אחת, די בכך שבאחת החצרות יש מחיצה בגובה עשרה טפחים - היא כבר אינה נחשבת חצר אחת עם רעותה, ויכולים בני החצר לערוך עירוב חצרות לבד. שונה הוא שטח שבאמצעות המחיצה אנו מבקשים לשנות את מעמדו, מרשות הרבים לרשות היחיד, כל עוד מצד רשות הרבים אין הפרדה בין שני השטחים, לא תועיל המחיצה להגדירו כשטח בעל מעמד שונה מרשות הרבים.

דף צד/ב פי תקרה יורד וסותם

גשר הרכבת במנהטן

שניים מגדולי ישראל נקטו בדעות שונות, על אודות הלכה למשה מסיני הנלמדת בסוגייתנו, הלא היא "פי תקרה יורד וסותם", כאשר כל אחד מהם ביטא את דעתו במקרה אחר שהובא להכרעתו.

באחת מתשובותיו, עוסק הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"א סי' קל"ח), בגשר הרכבת במנהטן, ניו יורק, בעקבות קונטרס על תיקון עירובין במנהטן, שהוציא הגאון רבי מיכאל דב וייסמנדל זצ"ל, אשר נודע בפעילותו רבת ההיקף להצלת יהודים בתקופת השואה, והיה גם ראש ישיבה מפורסם. רבי מיכאל יגע ומצא, כי האי מנהטן מוקף מחיצות מכל צדדיו. את אחד מצדדי האי תוחם גשר הרכבת ורבי מיכאל טען, כי הגשר מהווה מחיצה לכל דבר. הכיצד?

"פי תקרה יורד וסותם": ובכן, בסוגייתנו, כמו גם בסוגיות נוספות במסכת עירובין ובמסכת סוכה, אנו מתוודעים להלכה למשה מסיני (עיין לעיל ב/ד/ב וברש"י סוכה יט/א ד"ה "מחיצות", ועיין "ביאור הלכה" סי' שס"א ד"ה "וי"א" שכן דעת רוב הראשונים למעט הרמב"ם) הקובעת: "פי תקרה יורד וסותם". כלומר, שטח מקורה יכול להחשב כמוקף במחיצות, מפני ששולי התקרה, המקום בו מסתיימת התקרה, נחשבים כמי שיורדים עד לארץ וסותמים את המקום המקורה. מעתה, הגשר הרי אינו אלא פלטת בטון הממוקמת גבוה מעל פני הקרקע, יירדו נא שוליה עד הקרקע ויהוו מחיצה ראויה עבור העיר.

ברם, הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, לא הסכים עם הדברים כלל ועיקר ודחה רעיון זה בכפליים. הדחייה הראשונה מתמקדת בכך, שבסוגייתנו קיימת מחלוקת באלו מקרים ניתן להחיל דין "פי תקרה יורד וסותם", ולהלכה פסק הרמ"א ("שולחן ערוך" או"ח סי' שס"א סעי' ב'), כי ניתן להשלים במחיצות "פי תקרה", אך ורק מקום שכבר קיימות בו שתי מחיצות אמיתיות הסמוכות זו לזו בקרן זווית, כעין האות "ריש". לפיכך, לא ניתן להחיל דין "פי תקרה" על המקרה שלפנינו, מפני שאין כל מחיצות אמיתיות, אליהן יכולות להסתפח מחיצות "פי תקרה".

שנים ארוכות: העדרותה של מסכת שבת מהש"ס של אבי. לפני שנים רבות, כאשר אבי היה שקוע בעומק סוגיה במסכת שבת, אבדה הגמרא במונית בדרכו חוצה לעיר, ועקבותיה, למרות המאמצים הרבים, נעלמו.

אתמול חגגנו עם אבא את סיום מסכת ברכות, הערב, בעזרת ד', תחילת לימוד מסכת שבת. את שיעורי הדף היומי על שבת, ידענו שאבא יאלץ ללמוד בגמרא הנמצאת בבית הכנסת, ולא בש"ס החביב עליו.

והנה, בשעות אחר הצהריים הטלפון מצלצל. האלמוני שמעבר לקו אימת שאכן הגיע למשפחתנו, וסיפר על... גמרא ישנה וגדולה בהוצאה מפוארת הנושאת בעמדה הראשון את שמנו ואת מספר הטלפון המונה שש ספרות מאז. איך הגיעה אליו? סתם, הבוקר הוא התפלל ב"זופניק" (בית כנסת בשכונת גבעת שאול בירושלים), והגמרא היתה מונחת לידו. כן, הוא מתפלל שם קבוע. לא, הוא מעולם לא ראה שם גמרא מהוצאה זו.

באותו ערב, אבא הלך כרגיל לשיעור דף היומי עם הגמרא האבודה - הקבועה של מסכת שבת בחיקו.

הוא מסיים את מכתבו במילים המחממות את הלב:

"לא נס גלוי, לא מופת, ואף לא אגדה מיוחדת. סתם מעשה על הקירבה המיוחדת, שבין לומדי

עולים על רכבת הלימוד

חלקנו

מצטרפים אלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה מדי יום ביומו, בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע 'עיתים לתורה': לומדים כמה דקות וחוזים בסיוף רוחני עצום!

קבע עיתים ללימוד 3029 *נכשיו

חודש ראשון התנסות חינם

הדף היומי לבין הגמרא הקדושה, אותה הם כה אוהבים".

א.ר.
ירושלים

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק, פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

זאת ועוד, גם אלמלא חסרון מעשי זה, טוען הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, לא ניתן היה להתחשב במחיצות "פי תקרה" המשתלשלות מן הגשר, שכן, הוא מוכיח מסוגייתנו, שלדעת רבא, מחיצות "פי תקרה" נחשבות מחיצה כלפי פנים האכסדרא בלבד, ולא כלפי הצד החיצוני, וכגון, אדם שימקם סוכה לצד האכסדרא, אינו יכול להחשיב מחיצת "פי תקרה" היורדת מן האכסדרא, כאחת ממחיצות סוכתו.

מעתה, אף אם פי תקרת הגשר יורדת וסותמת את השטח שתחת הגשר, אין לכך כל השפעה חיצונית על כל הארץ [לא נותר, איפוא, לדון, אלא, האם לפי אב"י, שלא נפסקה הלכה כמותו, ניתן היה להשתמש במחיצות אלו כדי להקיף את האי - אלמלא החסרון המעשי שנזכר לעיל, שהגשר נעדר שתי מחיצות אמיתיות.

ובכן, אף לפי אב"י, טוען בעל ה"אגרות משה", גשר זה אינו יעיל למחיצות השבת, מפני שכלל יסודי בדין "פי תקרה יורד וסותם" קובע, כי כאשר התקרה נועדה לצורך השטח שתחתיה, אזי היא גם מאצילה מחיצות לאותו השטח; כשם שהיא מקרה עליו כך היא חוצצת אותו. אולם, אם כל השימוש בתקרה הוא על גביה, לא מתחתיה; לא נאמר דין "פי תקרה יורד וסותם". לפיכך, מאחר שלא נועד גשר הרכבת אלא כדי לשאת את הרכבת על גביו, ולא כדי לקרות את השטח תחת הגשר, הרי שאף שטח זה אינו נחשב מוקף מחיצות ועיי"ש מש"כ לחלק מהמבואר להלן צה/א ומה שנסתייע משם].

המסקנה ההלכתית המעשית החשובה העולה מדבריו של רבי משה היא, כי מחיצות "פי תקרה" אינן משמשות אלא לשטח שתחת שולי התקרה, אך מקום הנמצא בין המחיצות ואין בו תקרה, אינו מושלם על ידן. אולם, כאשר נשאל ה"חזון איש" זצ"ל על המקרה הבא, הוא הכריע להיפך; מחיצת "פי תקרה" סותמת את המקום והוא נעשה כעמוד.

רחוב שאי אפשר להתקין בו צורת הפתח: מעשה ביהודים שהתגוררו בעיר בה לא ניתן היה לעשות צורת הפתח בכניסה לרחוב, מפני אימת השלטונות. נותרו הללו עם כניסה לרחוב שרוחבה מעל עשר אמות, בלא אפשרות להעמיד לחי מן הצד כדי לצמצם את רוחב הפתח.

מחוסר ברירה התקינו התושבים קורה שיצאה מאחת הדירות הסמוכות לפתח הרחוב, וקורה זו נישאה באוויר על פני המקום שצריך היה להעמיד בו מחיצה בקרקע. הם הקפידו כי קורה זו תהא ברוחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, כך יהא לה שם של תקרה, או אז, "פי תקרה יורד וסותם"... מחיצות "פי תקרה" ישתלשלו מטבלת העץ המקובעת גבוה מעל הפתח, והיא תסתום את הפתח כך שיהא רחב פחות מעשר אמות [וכמו כן ישמש כפס ד' המועיל להתיר בפתח החצר].

ה"חזון איש", אישר פתרון זה, מפני שהוא חולק על הגר"מ פיינשטיין זצ"ל וסובר, כי מחיצות "פי תקרה" מועילות גם כלפי השטח החיצוני לתקרה ולא רק כדי להקיף את השטח המקורה (עיי"ן "חזון איש" סי' ע"ט ס"ק א', ושם כתב שהוא בשעת הדחק, עיי"ש הטעם, מפני שפס ד' מועיל בחצר בלבד, ועיי"ש בסי' ק"ס ס"ק ט"ז).

שיתוף מבואות ועירוב תחומין יחד

שאלת השאלות השבה ומוצבת בתקופה זו בפני הרבנים מגידי שיעורי הדף היומי די בכל אתר ואתר היא: "כבוד הרב. אנו לומדים בדף היומי כל כך הרבה על שיתוף מבואות ועל עירוב חצרות. תפקידו של שיתוף מבואות הוא לשתף את הרחובות יחד. אני מניח, שרבני השכונה או רבני העיר דואגים לשיתוף מבואות, כדי שאפשר יהיה לטלטל מרחוב אחד למשנהו. ברם, תפקידו של עירוב חצרות הוא, לשתף בין הדיירים המתגוררים באותה חצר, כמו גם בין דיירים המתגוררים באותו בית דירות. כיצד זה, כבוד הרב, שמעולם לא פנה אלי שכני, אברך כולל שתורתו אומנותו, וביקש ממני לערוך עירוב חצרות. לאן התפוגגה הלכה זו מתוך חיינו?!"

השאלה טובה, והתשובה עליה להלן.

נחלקו תנאים אם במקום שבו עורכים שיתוף מבואות יש צורך בעירובי חצרות. לגבי פרטי מחלוקתם נחלקו אמוראים, ואחריהם ראשונים, כאשר הדיון הוא, אם אין די בעובדת שיתוף כל בני המקום על ידי שיתוף המבואות; אחר שהפכו לבני מקום אחד משותף, שמא אין צורך בעירוב חצרות, שכן, לא נדרש עירוב חצרות אלא במקום שבו אין קשר בין הדיירים שבחצר, אך לאחר שנערך שיתוף מבואות, המקשר בין כל אנשי המקום, כבר אין צורך בעירוב חצרות.

גומרים ש"ס ב-5 דקות ליום, זוכים בשפע גדול

בברכת גדולי ישראל

"... ובודאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה"
מרן שר התורה מרן ראש הישיבה הגר"ח קנייבסקי שליט"א
מרן שר התורה מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

להתנסות חינוך התקשר עכשיו: *3764

לעילוי נשמת

הר"ר **בן-ציון לפשיץ** ז"ל

בן הר"ר יחזקאל ז"ל נלב"ע כ"ה מר-חשוון תשע"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **מאיר וסרצוג** ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ' בחשוון תשל"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **נחמיה פריד** ז"ל ב"ר ישראל צבי ז"ל

נלב"ע כ"ה בחשוון תש"ס **תנצב"ה**

הונצח ע"י בניו ידידינו ר' יהודה פריד הי"ו - ר"ג ור' ישראל פריד הי"ו - גבעת שמואל

אין תוספת ללא בסיס: לכאורה, קיימת הוכחה מוצקה בסוגייתנו לכך, שהשיטה הסוברת כי מצוות צריכות כוונה, גורסת כי כך הוא דין התורה. שהנה, בגמרתנו אומר רבן שמעון בן גמליאל, שהלבוש שני זוגות תפילין אינו עובר על איסור "בל תוסיף", אם אינו מתכוון לצאת ידי חובת המצווה. כלומר, מאחר שרבן שמעון בן גמליאל סובר שמצוות צריכות כוונה, יהודי המניח את התפילין ואינו מתכוון לצאת ידי חובה, לא עשה ולא כלום ומשכך, גם לא עבר על "בל תוסיף", שהרי אם אין מצווה, אין הוספה. מוכח, כי דין מצוות צריכות כוונה הוא מן התורה, שאם הוא מדרבנן בלבד, כיצד יתכן שאדם זה לא עבר על איסור בל תוסיף, הרי מן התורה הוא מקיים מצוות הנחת תפילין ובהנחת שני זוגות הוא עובר על בל תוסיף.

חז"ל גזרו שהמצווה לא תתקיים: אולם, בעל אמרי בינה (או"ח סי' ט"ז) דוחה הוכחה זו, תוך שהוא מצטט את בעלי התוספות (סוכה ג/א) הקובעים, כי כאשר רבנן גזרו לבלתי עשות מצווה באופן מסויים, הם גזרו בכך שקיום המצווה באופן שאינו על פי תקנת חכמים, אינו נחשב מעשה מצווה אף מן התורה. וכגון, חז"ל קבעו שלא יישב אדם כשראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, שמא יגרר אחר שולחנו אל תוך הבית. מעתה, אדם המנסה לקיים כך מצוות סוכה, לא צלח בידו הדבר, הוא לא קיים מצווה סוכה כלל. כך גם כאשר קבעו חכמים כי "מצוות צריכות כוונה", מעתה אין אפשרות לקיים מצווה ללא כוונה.

שני סוגי תקנות חכמים: בעל שדי חמד (מערכה מ' כלל ס"א ד"ה וראיתי) מתייחס להוכחה זו מדברי בעלי התוספות ודוחה אותה תוך הצבת חילוק בין המקרים. כאשר חכמים קבעו סייג שמטרתו למנוע מצב בו לא תקויים מצוות התורה, אכן תקנתם קובעת כי אם לא תתקיים המצווה כדבריהם, לא תתקיים כלל. כלומר, היהודי היושב ראשו ורובו בסוכה, עלול לא לקיים את המצווה אם יגרר לתוך הבית. במקרה זה, כאשר חכמים תקנו שלא יעשה כן, תקנתם טומנת בחובה גם עיקור אפשרות קיום מצוות התורה שלא על פי דבריהם, כדי שלא יבוא לידי מכשול שונה הוא הדבר בתקנת חכמים שמצוות צריכות כוונה. הם לא באו למנוע אפשרות שהמצווה לא תתקיים כלל, אלא ביקשו להוסיף מעלה באופן קיום המצוות. בתקנה מסוג זה לא נכללה קביעה, כי אי קיום המצווה בתבנית שהורו חכמים תגרום לכך שהמצווה לא תתקיים כלל.

הלכה למעשה הכריע הביאור הלכה (שם ד"ה ו"א), כי דין זה הוא מן התורה [ע"ש ראייתו מהגמרא, ושכ"כ הרשב"ם וכן הכריעו גדולי האחרונים, ועיין שדי חמד שם ד"ה ומכל מקום].

מה המקור למצוות צריכות כוונה? עתה ראוי לברר, מצוות צריכות כוונה - מן התורה, היכן המקור לכך?

בעל קרן אורה (בהקדמה למסכת זבחים) מצדד, כי סברה היא - העושה מעשה מצווה אך אינו מתכוון לעשיית מצווה, הרי הוא כ"מתעסק" ולא "עושה" ואינו יוצא ידי חובה [כפי שאם לא התכוון למעשה תקיעת שופר כלל, אלא החזיק שופר בפיו ובמקרה התרחשה תקיעה, לא יצא ידי חובה, ראה ראש השנה כח/ב, כמו כן, למ"ד מצוות צריכות כוונה, אין צורת מעשה ללא כוונה לקיים מצוות הבורא, וראה רש"י ראש השנה שם ד"ה ומהו].

אולם אחרונים רבים נוקטים, כי כלל זה נלמד מן הפסוק. ביניהם בעל אמרי בינה הכותב, שלומדים זאת מן הפסוק (דברים יא/ג) "ולעבדו בכל לבבכם". השדי חמד (שם) מצטט פסוקים נוספים; "היום הזה ה' אלוקיך מצוון לעשות" (דברים כו/טז), "ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים כו/טז).

ובכן, הרמב"ם (הל' עירובין פרק י"א הל' י"ט) פוסק להלכה, כי אם שיתוף המבואות נעשה שלא על ידי פת, יש צורך גם בעירוב חצרות, אך אם שיתוף המבואות נעשה בפת, אין צורך בעירוב חצרות, וכדעה זו נקט השולחן ערוך להלכה (וע"ש דעות נוספות).

טעם הדבר: מעיקר הדין אכן, שיתוף מבואות כולל בתוכו גם עירוב חצרות, ואין צורך בשניהם גם יחד. ברם, קיים חשש שאם יערכו שיתוף מבואות בלבד, תשתכח תורת עירוב חצרות מן הילדים, המתמצאים במתרחש בחצרם בלבד, ואינם מתוודעים לתהליכים המתבצעים ברחוב. אולם, אם שיתוף המבואות נעשה באמצעות פת, הרי זה מעשה חשוב כל כך, מפני שפת היא מאכל חשוב, עד שתורת עירוב אינה משתכחת (היינו רבי מאיר ללישנא קמא לעיל עא/ב).

כעת, הבה נלמד בצוותא סעיף ברמ"א (שולחן ערוך או"ח סי' שס"ו סעי' ג): "והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת, וכן נהגו הקדמונים. ונראה לי הטעם, דעירובין שלנו יש להם דין שיתוף, ואין צריך להניח בבית דירה". כוונתו היא, שאף על פי שעירוב חצרות יש להניח במקום הראוי למגורים על פי ההלכה, מפני שתפקידו לשתף בין דיירי החצר, ואם כן, לכאורה, אין להניחו בבית הכנסת, בו אסור להתגורר מפאת קדושתו, מכל מקום, מאחר שאנו עורכים שיתוף מבואות, אותו אין צורך להניח במקום הראוי למגורים דווקא, מפני שתפקידו לשתף את החצרות (עיין לקמן פה/ב), ממילא אין צורך בעירוב חצרות.

[אף שנחלקו הראשונים, אם שיתוף שמועיל גם לעירוב צריך להניח דווקא בבית או לא, להלכה נקטו הפוסקים, שאין צריך להניח במקום דירה, עיין ביאור הלכה שם ובחזון איש סי' צ' אות ט"ז ועוד אחרונים].

הנחת עירוב חצרות בבית הכנסת דווקא: הלבוש (סי' שפ"ז) מוסיף ומסביר, כי נהגו להניחו בבית הכנסת דווקא, שהרי מעיקר הדין השיתוף מועיל במקום עירוב, אלא שחכמים דרשו לעשות דווקא בפת שיתוף מבואות המגלם בתוכו עירוב חצרות, כדי שיכירו בו התינוקות, לפיכך, בהנחת הפת בבית הכנסת מתקיימת תקנת חכמינו זכרונם לברכה, שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות, ושוב אין צורך שהפת תהא בבית הראוי למגורים דווקא.

דף צה/ב במצוות צריכות כוונה קמפילגי

מצוות צריכות כוונה

גמרתנו עוסקת במחלוקת המפורסמת אם "מצוות צריכות כוונה" אם לאו. כלומר, המקיים מצווה בלא כוונה, היצא ידי חובת המצווה או שעליו לכוון כי לשם מצווה הוא עושה, כדי שמעשהו יעלה לו למצווה. להלכה נפסק (עיין שולחן ערוך או"ח סי' ס' סעי' ד' ובמשנה ברורה שם ס"ק י'), כי מצוות צריכות כוונה לחומרא, היינו: מי שקיים מצווה בלא כוונה - יקיימה שוב אך בלא ברכה, שמא כבר עלתה לו המצווה [ועיין במשנה ברורה שם, ובביאור הלכה ד"ה וכן הלכה, בדין עשיית מצוות בסתמא, וע"ש עוד בביה"ל ד"ה ו"א במצוות אכילה אם מעכב הכוונה].

"מאין הוציאו חז"ל דבר זה?": בין גדולי האחרונים קיים דיון מהותי, אם מצוות צריכות כוונה מן התורה או מדרבנן. יש המצדדים, כי מן התורה מצוות אינן צריכות כוונה וחכמים הם שהזקיקו כוונה בעת קיום המצווה. בעל אמרי בינה (או"ח סי' י"ד) מייחד לכך סימן בספרו ובכותרתו כתב: "יש לחקור, בהא דקיימא לן מצוות צריכות כוונה לצאת בעשיית המצווה מאין הוציאו חז"ל דבר זה".

